

Rozloučení s profesorem Pavlem Olivou, historikem antického starověku

Odešel profesor Pavel Oliva (23. 11. 1923 – 5. 3. 2021)

Michal Habaj

Počátkem března nás ve spánku ve věku 97 let opustil Pavel Oliva, odborník a spisovatel, jehož důležitost v prostředí české a slovenské vědy o starověku nelze plně docenit. Následující řádky jsou jen krátkým a zdaleka ne kompletním poohlédnutím za člověkem zajímavým a mimořádným nejen z pohledu odborné kariéry, ale také osobního života.

Pavel Oliva se narodil do rodiny Oskara Ohrensteina a mládí prožil v Praze, kde navštěvoval klasické gymnázium. Právě na žižkovském gymnáziu získal vztah k filologii, který ho přivedl k pozdější kariéře historika starověku a provázal ho po zbytek života. Ve svých poohlédnutích za léty strávenými na gymnáziu profesor Oliva s nostalgii vzpomínal na každodenní výuku řečtiny i latiny a nejednou se přitom vyjádřil, že tehdejší studenti se mohli na gymnáziu naučit více z klasických jazyků než nezdědka současníci na vysokých školách.

Z gymnaziálního světa mladého Ohrensteina vyrvala válka a zejména nacistická politika vůči Židům, v důsledku které musel nejdřív jako mladík židovského původu ve věku sedmnácti let opustit gymnázium, aby ho následně internovali do terezínského ghetta. Po čase padlo rozhodnutí o transportu do koncentračního tábora. V Birkenau několikrát téměř zemřel kvůli nedostatku jídla či krutosti německé posádky. Nakonec přežil, ale zbytek nejbližší rodiny – rodiče a bratr – nikoli.

Vytrvalost, odolnost a agilnost prováděly Olivu i v pozdější kariéře. Po maturitě v září 1945 nastoupil na Filozofickou fakultu Karlovy Univerzity, kterou absolvoval v roce 1949. Poté působil v Historickém ústavu ČSAV, předsedal Jednotě klasických filologů, byl dopisujícím členem Německého archeologického institutu a Rakouského archeologického ústavu, přednášel nejen

na Karlově univerzitě, ale také na univerzitách v Německu a ve Velké Británii. Historiografickou vědu zastupoval v Mezinárodní federaci pro klasická studia a v Mezinárodní akademické unii při UNESCO. Tento seznam působišť není kompletní, ale i naznačená šíře dostatečně dotváří představu, nakolik se i institucionálně zasloužil o formování české vědy o starověku.

Ani v pracovním a badatelském životě však neprobíhalo v důsledku zvláštní doby komunistického režimu vždy všechno jednoduše. Když se kupříkladu Oliva vrátil v roce 1969 z pobytu v Paříži do pražské reality, našel svůj domovský Historický ústav ČSAV zavřený. Příležitost k pokračování v systematické vědecké práci našel v Kabinetu pro klasická studia řecká, římská a latinská ČSAV. Ani tam nebyla situace pro badatele, který chtěl řešit aktuální vědecké otázky, bez komplikací. Chyběla literatura a kontakt s nejnovějšími publikacemi mohl často udržovat jenom prostřednictvím výměny knih. K nové literatuře se dostával také prostřednictvím občasných pobytů v zahraničí. Na podzim 1981 tak kupříkladu přednášel díky pozvání G. Forresta o archaickém Řecku na New College v Oxfordu, kde také studoval nejnovější literaturu v slavné Bodleyově knihovně. Následovaly i jiné pobyty jako například v mnichovské Komisi pro starověké dějiny a epigrafiku Německého archeologického ústavu. Přesto mu zůstávala zahraniční odborná literatura dostupná jenom po částech a postupně. O to víc překvapuje Olivovo dílo svou šíří a hloubkou, kterou jenom podtrhuje fakt, že čítá přes 1200 bibliografických položek.

Olivovy práce z dějin starověku procházejí problematikou téměř celé antiky. Bez jeho díla by v Čechách a na Slovensku chyběla rozhodující

část literatury, kterou dodnes čtou nejen studenti, ale také zájemci o starověké Řecko. Ve své odborné a vědecké práci obsáhl téměř celé řecké dějiny (*Zrození řecké civilizace*, Praha, 1995; *Raná řecká tyrannis*, Praha, 1954; *Kolébka demokracie*, Praha, 2000; *Řecko mezi Makedonií a Římem*, Praha, 1995; *Svět helénismu*, Praha, 2001), jakož i konkrétní sociální problematiku ve Spartě (*Sparta a její sociální problémy*, Praha, 1971) a biografie některých významných postav (*Solón*, Praha, 1971; *Démostenés*, Praha, 2007; *Polybios a jeho svět*, Praha, 2013). Římské dějiny související s dějinami území Středního Dunaje zohlednil v publikaci *Pannonie a počátky krize římského impéria* (Praha, 1959) a v jeho bibliografii neschází ani biografie z římské éry v podobě knihy *Spartakus* (Praha, 1954). To jsou jen některé z mnohých prací, ke kterým musíme připočít ještě početné úvody k překladům, prá-

ci na encyklopediích a časopiseckých studiích. Poslední jmenované vyšly částečně v souhrnné formě *Opera minora I a II* (Ostrava, 2007–2008) a darmstadtské vydavatelství Wissenschaftliche Buchgesellschaft některé z nich začlenilo do edice nakladatelství *Wege der Forschung*.

Nezpochybnitelným vkladem do dějin české kultury jsou Olivovy překlady. Před několika lety vyšly jeho překlady Polybiových knih, kromě toho mu čeština vděčí za vícere z Démostenových řečí, některá Plútarchova díla, a také překlad aristotelovské Athénské ústavy.

Na závěr mi nezbyvá než vyjádřit naději, že navzdory odchodu Pavla Olivy jeho dílo zůstává nejenom připomínkou plodného života svého autora, ale také základem pro růst nových generací badatelů. Více ani v badatelském a pedagogickém životě nelze dosáhnout.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.